

UPPSALA
UNIVERSITET

Omvärldsbevakning psykotraumatologi:
18 september 2022 - 17 januari 2023

Kunskapscentrum i psykotraumatologi

Sammanställt av Kunskapscentrum i psykotraumatologi vid
institutionen för medicinska vetenskaper, Uppsala universitet,
på uppdrag av Socialstyrelsen.

Författarna svarar för innehåll och slutsatser.

Uppsala, 30 januari 2022

Om rapporten

Kunskapscentrum i psykotraumatologi ska regelbundet rapportera till Socialstyrelsen om aktualiteter inom kunskapsområdet. Rapporteringen sker bland annat i form av omvärldsbevakningar tre gånger per år.

Målgruppen för denna omvärldsbevakning är tjänstemän, verksamhetsansvariga, legitimerad vårdpersonal och beslutsfattare som arbetar med krisberedskap eller katastrofmedicinsk beredskap inom till exempel Socialstyrelsen, MSB, Försvarmakten, regionala och kommunala hälso- och sjukvården samt socialtjänsten.

Syftet med omvärldsbevakningen är att förse målgruppen med regelbunden uppdatering gällande aktualiteter som berör svensk katastrofmedicinsk beredskap inom kunskapsområdet. Baserat på bevakning av och deltagande i aktiviteter och informationskällor inom kunskapsområdet ska kunskapscentrumet i omvärldsbevakningen identifiera och i korthet beskriva aktuella frågeställningar, diskussioner, projektresultat, aktiviteter och liknande som berör den svenska hälso- och sjukvårdens katastrofmedicinska beredskap.

Med samma underlag ska kunskapscentrumet även identifiera och i korthet beskriva inträffade särskilda händelser inom och utanför Sverige, där kunskap om orsak, händelseförlopp, hantering eller erhållna erfarenheter bidrar till att utveckla och stärka den svenska hälso- och sjukvårdens katastrofmedicinska beredskap.

Innehåll

Inledning	5
Särskilda händelser	5
Ukraina	5
Coronapandemin	6
Översvämningar	7
Våldsdåd och olyckor	7
Konferenser och möten	8
Rapporter	9
Räddningstjänst, psykisk hälsa och suicidprevention	9
Aktuellt i korthet	9
Vetenskaplig översikt om Psykologisk första hjälpen	9
Lilla krisinfo	10
Om krisen kommer till Lidingö	10
Referenser	11

Inledning

Detta är en omvärldsbevakning från Kunskapscentrum inom psykotraumatologi på uppdrag av Socialstyrelsen. Omvärldsbevakningen omfattar primärt perioden 18 september 2022 till 17 september 2023, men kan vid behov beröra händelser kort före och efter denna period. Inom ramen för bevakningen, har denna rapport en ambition att övergripande sammanfatta relevanta händelser utifrån ett psykotraumatologiskt perspektiv, samt peka på publikationer av relevans för fältet som har publicerats i närtid. För att underlätta för läsaren anges hänvisningar i löpande text till publicerade verk med en siffra medan en referenslista i slutet av dokumentet innehåller fullständiga källhänvisningar.

Särskilda händelser

Liksom centrets föregående omvärldsbevakning har kriget i Ukraina fortsatt varit dominerande. Den omfattande täckningen av Coronapandemin tar numera allt mindre plats. I Sverige ges också mycket uppmärksamhet åt det dödliga våldet.

Ukraina

Under senhösten och vintern har kriget i Ukraina fortsatt. Färre större omvälvande skeenden i konflikten har rapporterats, och medier rapporterar om dels den långvariga belastningen på de drabbade men också om åtgärder som görs för att hjälpa dem. I mera avlägsna konflikter hade troligtvis allmänhetens uppmärksamhet avtagit i större utsträckning.

Cirka sex miljoner människor i Ukraina är internflyktingar.¹ I Ukraina pågår ett arbete tillsammans med WHO och FN för att prioritera viktiga åtgärder för att lindra psykisk ohälsa och ge psykosocialt stöd inom landet.² En studie av ca 2000 föräldrar i Ukraina som gjordes i slutet på sommaren 2022 fann att 29 procent av deltagarna hade symtom i nivå med posttraumatiskt stressyndrom. Det fanns ett starkt samband mellan antal krigserfarenheter och symtom på posttraumatisk stress.³ En ytterligare studie som genomfördes i april och publicerades i december 2022 noterade något högre grad av posttraumatisk stress hos personer inom Ukraina jämfört med personer som lämnat Ukraina.⁴ Detta är i linje med kunskap från tidigare flyktingvågor,

som pekat på att de som klarar att lämna ett land i konflikt, särskilt i ett relativt tidigt skede, kan vara något mindre belastade än de som är kvar. Det betyder dock inte att de som lämnat landet är opåverkade.

Åtta miljoner har lämnat landet för andra europeiska länder, framförallt länder som angränsar Ukraina, särskilt Polen, men även Tyskland har haft ett stort inflöde.⁵ Sedan februari 2022 har ca 50 000 ukrainska medborgare har sökt skydd i Sverige, och under bevakningsperioden i en takt av ca 300 per vecka.⁶

En rapport från UNHCR har undersökt 4800 ukrainska medborgare som har lämnat landet för något av 43 andra länder i och utanför Europa.⁷ Data samlades in under maj-juni 2022. Enligt rapporten önskar de flesta som lämnat Ukraina att de kan återvända men få ser det som rimligt på kort sikt, framförallt på grund av säkerhetsläget och bristande infrastruktur. En tredjedel angav att de kunde försörja sig själva via någon sysselsättning, medan bidrag och sparade medel utgjorde stora delar av inkomsten. En fjärdedel hyrde bostad på egen hand och osäkerheten i bostadssituationen ter sig stor för många. Det torde vara mycket viktigt att minska denna osäkerhet för ukrainska familjer.

I slutet på september 2022 registrerades explosioner som följdes av läckor från gasledningarna Nordstream 1 och 2. Händelsen underströk det försämrade säkerhetsläget. Det finns anledning att påpeka att såväl psykologiska påverkansoperationer som allmän oro är psykologiska aspekter av konflikter som aktualiseras särskilt vid sådana händelser, och därmed vikten av transparent och tydlig information till medborgare.

Coronapandemin

Angående pandemin kan vi ur ett psykologiskt perspektiv notera att smittspridningen fortsatt ser mycket olika ut inom olika europeiska länder och WHO bedömer fortsatt pandemin som en pågående kris i ett globalt perspektiv.

Det förekommer fortfarande livaktiga diskussioner på sociala medier om pandemin, men ett generellt intryck är att en stor del av aktiviteten är respons på information uppkomst utanför Sverige. Det torde fortfarande vara relevant att följa strömningarna som eventuellt kan ha en påverkan på institutionell tillit och täckningsgraden av eventuella vaccin för senare varianter.

Vi ser ett starkt ökande antal vetenskapliga publikationer om psykosociala aspekter av pandemin. Under bevakningsperioden har ca 50 vetenskapliga publikationer om COVID-19 med minst

en forskare från Sverige publicerats. Det är inte möjligt att göra en genomlysning inom ramen för denna omvärldsbevakning. En kort översyn indikerar en bred forskning som berör olika grupper i olika länder med olika metoder: kvantitativ och kvalitativ forskning om unga, studenter, äldre, vårdpersonal, COVID-patienter. Det ter sig också som att slutsatserna i centrets forskningsöversikt från 2022 fortfarande är aktuell.⁸

Översvämningar

I januari 2023 drabbades flera sjöar och vattendrag i södra och mellersta Sverige av översvämningar. Risken för akuta krisreaktioner är i allmänhet låg vid denna typ av händelser, men vissa drabbade kan vara i stort behov av psykosociala insatser av praktisk natur. Det har inte framgått om kommunala krisstödsgrupper har aktiverats i någon kommun, men vid särskilt omfattande översvämningar kan många lokalt drabbade vara i behov av hjälp med logi, kläder liksom socialt stöd.

Våldsdåd och olyckor

Under rubriken våldsdåd sammanfattas skottlossning, sprängattentat, knivattacker och andra liknande händelser. Under bevakningsperioden har det inträffat flera händelser som aktiverat kommunala POSOM-grupper. Vanligtvis har aktiveringen föranletts av antalet vittnen eller berörda. Insatserna kan innebära stödpersoner på plats eller aktivering av en stödtelefon.

Händelser under perioden som initierat en aktivering av kommunala krisstödsgrupper anges nedan. Det finns inte något anspråk på att vara en heltäckande beskrivning.

September

- Sprängdåd mot flerfamiljshus, Åstorp kommun. Kommunen ger stöd men har inte någon POSOM-grupp
- Skottlossning, en omkommen, Eskilstuna

Oktober

- Trafikolycka med A-traktor, tre allvarligt skadade, Boden
- Fem skjutningar inom två veckor, tre omkomna, Södertälje
- Brand i flerfamiljshus, ingen skadad, Sundsvall
- Trafikolycka med A-traktor, två omkomna, Tanum

November

- Människorov, kvinna försvunnen, hittad avliden, Vetlanda
- Mord, kvinna omkommen, Enköping. POSOM aktiverades inte, initialt med hänvisning till att kvinnan arbetade på ett privat, ej kommunalt LSS-boende, vilket kritiserades.
- Bilolycka, två omkomna, Hofors

December

- Inget noterat i mediearkivet

Januari

- Bussolycka med 50-talet ungdomar, flera skadade, Torsby
- Brand i flerfamiljshus, POSOM i beredskap, Munkedal
- Skottlossning, en allvarligt skadad, Stockholm

Konferenser och möten

WADEM Congress on Disaster and Emergency Medicine

World Association for Disaster and Emergency Medicine, WADEM, anordnar sin första konferens på flera år efter inställda evenemang på grund av pandemin. Temat är *Complexity and Continuity: Caring, Coping, and Overcoming in an Increasingly Challenging World*. Konferensen anordnas i Killarney, Irland, 9-12 maj 2023. Konferensen handlar om katastrofmedicin, prehospital vård och hälsoaspekter av akutvård och komplexa humanitära kriser.

Webbadress: <https://congress.wadem.org/>

Svenska föreningen för traumatisk stress

Svensk förening som är en del av ESTSS håller årsmöte 5 maj.

Webbadress: <https://www.sstss.org/>

European Society for Traumatic Stress Studies

Den 14-17 juni 2023 hålls en stor konferens i Belfast, Nordirland för verksamma inom psykotraumatologi. Årets tema är "Trauma and resilience through the ages: A life course perspective."

Anmälan öppnar under hösten och konferensen emottar presentationsbidrag fram till 22 januari 2023.

Webbadress: <https://www.estss2023.com/>

International Society for Traumatic Stress Studies

International Society for Traumatic Stress Studies, ISTSS, genomförde 9-12 november 2022 en konferens i Atlanta, USA. Konferensen är en av de största inom fältet och samlar forskare och kliniker från hela världen. I november 2023 hålls konferensen i Los Angeles.

Webbadress: <http://www.istss.org/>

Rapporter

Räddningstjänst, psykisk hälsa och suicidprevention

MSB (Myndigheten för samhällsskydd och beredskap) ska tillsammans med andra myndigheter medverka i arbetet med framtagandet av en kommande nationell strategi inom området psykisk hälsa och suicidprevention. MSB ska genomföra en individuell analys av nuläget samt av de långsiktiga behoven inom MSB:s verksamhetsområde och har publicerat en delredovisning av arbetet⁹ med framtagandet av en kommande nationell strategi som samordnas av Folkhälsomyndigheten och Socialstyrelsen. Primär målgrupp för MSB:s perspektiv är kommunala räddningstjänstorganisationer.

Aktuellt i korthet

Vetenskaplig översikt om Psykologisk första hjälpen

En systematisk genomgång av forskning som utvärderat insatsen Psykologisk första hjälpen publicerades nyligen i Journal of Traumatic Stress.¹⁰ Forskarna drar slutsatsen att insatsen ser ut att hjälpa men anser det otillfredsställande att det endast finns ett fåtal randomiserade studier. Svenska föreningen för traumatisk stress

anordnade med centrets medarbetare i januari ett seminarium på ämnet Evidens för psykologisk första hjälpen där studien diskuterades.

Lilla krisinfo

Krisinformation.se har upprättat en webbsida med information om kriser till barn och unga. Syftet med Lilla Krisinfo är att nå läskunniga barn med information i samhällskriser, hjälpa barn att bli bättre förberedda för kris, och, på sikt, att själva vara en resurs i kris.

<https://lilla.krisinformation.se/>

Om krisen kommer till Lidingö

Lidingö stad har givit ut en informationsfolder i sitt krisförebyggande arbete, ”om krisen kommer till Lidingö”. Foldern utgör dels information liknande den som fanns i tidigare utskick från MSB men även lokalt anpassad information om trygghetspunkter, POSOM, och tjänsteman i beredskap.

<https://lidingo.se/toppmeny/stadpolitik/sakerhetochkrishantering>

Referenser

- ¹ UNHCR Regional Bureau for Europe (2023) Ukraine Situation Flash Update #38. 2023-01-16.
<https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
- ² WHO (2022) Ukraine endorses roadmap on mental health during the war. 2022-12-09.
<https://www.who.int/europe/news/item/09-12-2022-ukraine-endorses-roadmap-on-mental-health-during-the-war>
- ³ Karatzias T et al. (2023) War exposure, posttraumatic stress disorder, and complex posttraumatic stress disorder among parents living in Ukraine during the Russian war. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, doi:10.1111/acps.13529
- ⁴ Ben-Ezra M et al. (2023) PTSD symptoms among civilians being displaced inside and outside the Ukraine during the 2022 Russian invasion. *Psychiatry Research*, 320:115011. doi:10.1016/j.psychres.2022.115011
- ⁵ UNHCR Regional Bureau for Europe (2023) Ukraine Situation Flash Update #38. 2023-01-16.
<https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
- ⁶ Migrationsverket (2022) Uppdaterat huvudscenari: 80 000 skyddsökande från Ukraina till Sverige i år. 2022-04-27.
<https://www.migrationsverket.se/>
- ⁷ UNHCR Regional Bureau for Europe (2022) Lives on hold: Intentions and perspectives of refugees from Ukraine. Regional Intentions Report # 2.
<https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
- ⁸ Kunskapscentrum i psykotraumatologi (2022) Forskningsöversikt psykotraumatologi 2022.
www.katastrofpsykiatri.uu.se
- ⁹ MSB (2022) Individuell analys inom området psykisk hälsa och suicidprevention: underlag till en kommande nationell strategi. Rapport nr: MSB2068, november 2022.
- ¹⁰ Hermosilla S et al. (2022) We Need to Build the Evidence: A Systematic Review of Psychological First Aid. *Journal of Traumatic Stress*. DOI: 10.1002/jts.22888

